

Незадовільний стан живоплотів визначається наявністю порості дубо-грабних порід, наявністю сухих гілок, оголенням нижньої частини, механічними пошкодженнями, розрідженням крони, ураженням хворобами та шкідниками тощо. Варто зазначити негативну роль *Acer negundo* L. у зниженні декоративності живоплоту. Трапляється розрідження живоплоту внаслідок відпаду рослин, які не витримують затінення. Іноді через живопліт ведуть стихійні стежки.

Основними вадами у створенні живоплотів та догляду є проблеми агротехніки – невідповідність умов зростання біології рослини, порушення технології садіння, відсутність або недотримання термінів догляду. Неправильне призначення виду обрізування призводить до розладнання живоплоту, втрати ним життєвості та декоративності. Вагомим чинником зниження життєвості та декоративності живоплотів є урбогенне середовище в якому вони зростають та формуються. Забруднені повітря і води, ущільнений та збіднілий ґрунт негативно впливають на якісний стан насаджень живоплотів, їх ріст та розвиток.

Для підвищення декоративності, життєвості та стійкості живоплотів потрібно дотримуватись агротехніки їх створення та догляду. Варто провести реконструкцію та омолодження унікальних чагарників, які мають історичну цінність, провести заміну малоцінних живоплотів, які втратили естетичний вигляд. Під час створення нових живоплотів потрібно застосовувати багатий районований асортимент деревно-чагарникових порід, що дасть змогу максимально використати їх біологічні та декоративні особливості.

Література

1. Богущкий А.Б. Природа Волинської області / А.Б. Богущкий, К.І. Геренчук, Г.Л. Проць-Кравчук та ін. / за ред. К.І. Геренчука. – Львів : Вид-во "Вища шк.", 1975. – 147 с.
2. Інструкція з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах та селищах міського типу України / Держбуд України; Інструкція від 24.12.2001 р., № 226. Із змінами згідно з Наказом Мінбуду, архітектури та житлово-комунального господарства № 105 (з0880-06) від 10.04.2006 р. та № 8 (з0082-07) від 16.01.2007 р. [Електронний ресурс]. – Доступний за <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0182-02>.
3. Бондарева О.Б. Клубы и живые изгороди / О.Б. Бондарева. – М. : Изд-во АСТ, Донецк : Изд-во "Сталкер", 2007. – 156 с.
4. Улейская Л.И. Живые изгороди / Л.И. Улейская, Л.Д. Комар-Темная. – М. : ЗАО "Фитон+", 2002. – 224 с.

Шукель И.В., Козак Ю.В. Живые изгороди города Луцка и пути их совершенствования

Выполнена инвентаризация живых изгородей г. Луцка на объектах различного пользования и назначения. Проанализирована их структура (возраст, видовой состав, протяженность, ширина, высота), способы формирования и оценено качественное состояние. Разработаны и предложены пути сохранения существующих живых изгородей, повышения их декоративности и стойкости.

Ключевые слова: живые изгороди, структура, жизненность, декоративность, совершенствование палисадов.

Shukel I.V., Kozak Yu.V. Green fences of Lutsk city and the ways of their improvement

The inventory of green fences of Lutsk is executed on the objects of the different use and purpose. Their structure (age, species composition, length, width, height) is analyzed,

forming methods and the high-quality state is examined. The ways of maintenance of existent green fences and the increase of their decorativeness and hardiness are worked out and proposed.

Keywords: green fences, structure, vitality, decorativeness, improvement of palisades.

УДК 674.032.477.2

Здобувач Т.І. Шуплат¹ – НЛТУ України, м. Львів

ЯЛІВЦІ В ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ УРБАНІЗОВАНИХ ЛАНДШАФТІВ

Розглянуто роль, місце і функції деревоподібних та чагарникових представників роду ялівець (*Juniperus* L.) у системі міського садово-паркового будівництва. Наведено прийоми їхнього використання в окремих посадках і групових композиціях.

Ключові слова: ялівець, насадження, композиція, вулиця, парк, декоративність, альпінарій.

Вступ. Зелені насадження відіграють важливу роль у процесі формування архітектурно-художнього комплексу міста, надаючи йому індивідуальних рис. З їх допомогою виявляють і підкреслюють різні архітектурні споруди, пам'ятники, декорують глухі стіни, огорожі, старі будинки. Рослини використовують в оформленні міських площ, внутрішніх квартальних двориків, вулиць. За їх допомогою виявляються характерні особливості міського ландшафту або ж нівелюються його недоліки.

Естетичне та емоційне значення зелених насаджень обумовлено можливістю з їх допомогою вміло чергувати враження від навколишніх просторів, вводити в урбанізоване середовище природні елементи, наділені неповторним колоритом [1, 2]. Значне місце у формуванні садово-паркових композицій відводиться представникам роду ялівець (*Juniperus* L.).

Матеріали та методи досліджень. На прикладі Львова розглянуто роль, місце та функції представників роду ялівець (*Juniperus* L.) у системі міського зеленого будівництва.

Естетизація міського середовища, за допомогою хвойних, забезпечується створенням різних садово-паркових та вуличних композицій, які в умовах міських територій потребують підбору невисоких деревних рослин, наділених природною красою, багатством форм та стійкістю до екстремальних умов міської екосистеми. Помітне місце у цьому процесі відводиться представникам родини кипарисові (*Cupressaceae* Neger.): туям, ялівцям і рідше – кипарисовикам. Вони є вічнозеленими хвойними деревами і чагарниками, різної висоти, розгалуження і відтінків та представлені широким видовим і формовим різноманіттям.

Для інвентаризації ялівців, які зростають на території міста Львова використовувався маршрутний метод та фенологічні дослідження.

Вивчаючи види та форми ялівців, які використовуються в озелененні міста Львова, наявні у розсадниках і школах, встановлено, що в розпорядженні озеленювачів може бути значна кількість деревних і чагарникових

¹ Наук. керівник: проф. В.П. Кучерявий, д-р с.-г. наук

форм цього роду, якими можна прикрасити внутрішні міські дворики, вулиці, відкриті простори, ділянки міського центру, сквери і парки.

Результати дослідження. Видове та формове представництво ялівців, виявлене у Львові шляхом інвентаризації та фенологічних досліджень, досить широке:

- ялівець козацький – *Juniperus sabina* (форми: "Blaue Donau", "Glauca", "Tamariscifolia", "Variegata", "Cupressifolia");
- ялівець китайський – *Juniperus chinensis* (форми: "Blaauw", "Blue Alps", "Monarch", "Variegata", "Stricta", "Old Gold");
- ялівець звичайний – *Juniperus communis* (форми: "Arnold", "Gold Cone", "Green Carpet", "Compressa");
- ялівець горизонтальний – *Juniperus horizontalis* (форми: "Andorra Compact", "Golden Carpet", "Glauca", "Plumosa", "Prince of Wales", "Wiltonii");
- ялівець середній – *Juniperus × media* (форми: "Blue and Gold", "Gold Star", "Pfitzeriana", "Pfitzeriana Aurea");
- ялівець лускатий – *Juniperus squamata* (форми: "Blue Arrow", "Meyeri", "Blue Carpet", "Holger");
- ялівець віргінський – *Juniperus virginiana* (форми: "Grey Owl", "Tripartita");
- ялівець скельний – *Juniperus scopulorum* (форми: "Skyrocket", "Blue Arrow").

Прийоми використання їх у посадках є різні. Ялівці, особливо деревоподібні (ялівець звичайний, скельний), часто висаджуються окремими деревами (солітери), що підкреслено виступають декоративною об'ємною домінантою в просторі. Їх використовують як акценти в регулярних та пейзажних композиціях. Солітерні посадки у багатьох випадках створюють на початку алей, біля фасадів будівель, на майданчиках, поблизу пам'ятників та монументів. Зазвичай практикується висаджування деревних екземплярів через рівні інтервали для суворості заповнення простору, крім того, їх доповнюють рабатками, стрічками, бордюрами, смугами з живоплоту, вони добре вписуються в різнобарвні смуги міксбордерів, ефективно підкреслюють об'єми малих архітектурних форм [4].

Групи за участю низкорослих чагарникових ялівців (козацький, китайський, звичайний ("*Green Carpet*"), горизонтальний, лускатий) досить широко використовують перед адміністративними спорудами, де є достатньо вільних просторів. Їм відведено роль самостійного елемента композиції: для запобігання витоптуванню газону – ялівці звичайний ("*Green Carpet*"), лускатий ("*Blue Carpet*"), на розгалуженні доріг (кільце на проспекті В. Чорновола, вулиць Кульпарківської і В. Великого) ростуть чагарники ялівцю козацького ("*Variegata*") з колоноподібною туєю західною, під час оформлення партерів, кам'янистих гірок, работок використовують ялівець китайський ("*Old Gold*", звичайний ("*Compressa*", козацький ("*Cupressifolia*"). У багатьох композиціях використовують ялівець козацький та його форми в поєднанні з мікробіотою перехреснопарною (*Microbiota decussata* Kom.) та тисом ягідним (*Taxus baccata* L.). Щільну посадку ялівцю козацького на схилах використовують як хороший заміник газону. У поєднанні з гострокутними шпичастими гладеньким камінням у групах і на кам'янистих гірках, він створює об'ємні композиції, надаючи різними відтінками особливого колориту (ринок "Південний", готель "Супутник").

У парку Автобусобудівників, з боку вул. Наукової, відразу за головним входом, недалеко від місцевого храму, створені цікаві композиційні поєднання з ялівцю козацького і барбарису звичайного на невеликих округлих підвищеннях, оточених невисокими підпірними стінками.

Перед фасадом саду обласного кардіологічного центру, що по вулиці Кульпарківській, поруч з яснозеленою смугою газону величаво зростає експозиція ялівцю козацького, магонії, гібіскуса та спіреї, демонструючи в черговий раз можливість успішного гармонійного поєднання в декоративних композиціях хвойних та листяних видів. При цьому контури ландшафтних груп мають бути плавної форми та різні за розмірами. Розміщуються вони для природного гармонійного вписування у вільний простір для підкреслення своїх декоративних переваг.

Цікава картина відкривається у саду Дитячої клінічної лікарні, північна частина якого спланована у пейзажному стилі. Схили покриває густий масив із листяних порід. Вздовж лікувального корпусу пірамідальні туї і ялівці козацькі чергуються зі сланкими формами чагарників [2].

Використовують ялівці й під час створення живоплотів, хоча порівняно з традиційнішими – туями, тисами та ялинами, практикуються рідше. Вони декоративні впродовж року, добре іонізують повітря, виділяють корисні для здоров'я фітоніди, захищають від пилу та шуму. Для створення живоплоту можна використати ялівець віргінський (форми "*Glauca*"), козацький (форми "*Tamariscifolia*", "*Blue Danube*") і звичайний (форми "*Repanda*", "*Compressa*"). Для вільнорослих живих стін мають практичну цінність культури ялівця звичайного (форми "*Hibernica*", "*Depressa aurea*").

Доволі оригінальний вигляд має композиція, в якій присутня туя західна форми "Смарагд", яка немов шпильаста вежа здіймається понад ялівцем горизонтальним (форма "Сиза") та ялівцем китайським (форма "Золотиста"), які оточують її колом [4]. Під час створення кам'янистих садів, які часто є поруч з приватними житловими будинками, успішно застосовують цілу групу ялівців – звичайний, лускатий, китайський та притиснутий. Вдалим композиційним рішенням є обсадження берегів штучно створених та природних водойм ялівцем горизонтальним (форми "*Golden Carpet*", "*Prince of Wales*", "*Wiltonii*"), які, замінюючи очерет, візуально розширюють контури природних та штучно створених водойм [5].

Ще одним способом створення насаджень, актуальність якого з року в рік зростає в умовах тісноти та переповненості міських вулиць, з чим ми зустрічаємось у Львові, який проте дуже рідко використовується, є створення садів-терас, садів на дахах. Дані прийоми компенсують нестачу простору для посадок на заасфальтованих вулицях та створюють комфортний мікроклімат для міських мешканців, збільшують рослинну площу, цим самим наближають природу до людини. Як відомо зовнішній вигляд рослини формується під впливом умов середовища, в яких вона росте. Кліматичні умови на дахах та висотних терасах можна порівняти з гірськими умовами, тому для посадок на них придатні рослини, які ростуть в високогірних умовах, зокрема і низкорослі чагарники, що стеляться по поверхні. В даному випадку дуже зручно

використовувати ряд чагарникових ялівців: китайський (форма "*Pfitzeriana*" з ширококонічною кроною), звичайний (форма "*Nana*"), горизонтальний (форми "*Glauca*", "*Plumosa*"). Використання їх є доволі вигідним через їхню стійкість до морозів, холодних зимових вітрів, через що, вони не потребують перенесення у теплі місця на зимовий період [3].

На вулицях міста Львова все частіше можна зустріти балкони та ніші густо вкриті рослинністю, яка збагачуючи інтер'єр приватних помешкань доволі гармонійно вписуються у міську архітектуру. Тут поруч з листяними рослинами присутні і хвойні – туї, кущові ялівці, низькорослі форми ялин. Їх висаджують у спеціальні пластикові та керамічні бокси та горшки, використовуючи спеціальні ґрунтові суміші, здійснюючи зовнішній ручний полив і підживлення мікро- та макроелементами.

Ялівці часто можна побачити поблизу ресторанів, кафе, готелів та банків Львова. Вони ростуть у стаціонарних (мурованих), або ж у переносних (керамічних, пластикових) контейнерах різного діаметра (козацький "*Blaue Donau*", "*Tamariscifolia*"; китайський "*Variegata*", "*Stricta*"; середній "*Blue and Gold*", "*Gold Star*"; лускатий "*Meyeri*"), помітно поступаючись у цьому сегменті міського озеленення численним формам туї західної.

Висновки:

1. Видовий і формовий склад ялівців у зелених насадженнях міста Львова має тенденцію до поступового зростання. Це свідчить про великі можливості розширення їхньої участі в озелененні міст.
2. Високодекоративні види і форми ялівців, повинні стати об'єктом генеративного та вегетативного розмноження.
3. Рекомендуємо ширше використання ялівців у різноваріантних садово-паркових композиціях.
4. Сланкі форми роду ялівець, зважаючи на їхню добру пристосованість до урбанізованих умов, необхідно ширше використовувати при створенні скельних гірок, для обрамлення бордюрів, схилів, декорування підпірних стінок, як заміників газону.

Література

1. Боговая И.О. Ландшафтное искусство / И.О. Боговая, Л.М. Фурсова. – М. : Агропромиздат, 1988. – 223 с.
2. Кучерявий В.П. Сади і парки Львова / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2008. – 236 с.
3. Голлвитцер Г. Сады на крышах / Г. Голлвитцер. – М. : Стройиздат, 1972. – 282 с.
4. Пушкар В.В. Хвойні у садово-парковому будівництві / В.В. Пушкар. – К. : Держ. академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2004. – 236 с.
5. Полозун Л.Г. Альпинарий в вашем дворе / Л.Г. Полозун. – Донецк : Изд-во "АСТ-Старкер", 2004. – 64 с.

Шуплат Т.И. Можжевельники в зеленых насаждениях урбанизированных ландшафтов

Показаны роль, место и функции древовидных и кустарниковых представителей рода можжевельник (*Juniperus* L.) в системе городского садово-паркового строительства. Приведены приемы их использования в одиночных посадках и групповых композициях.

Ключевые слова: можжевельник, насаждения, композиция, улица, парк, декоративность, альпинарий.

Shuplat T.I. Juniper Green areas in urban landscape

The role, place and function of treelike shrub and representatives of the genus juniper (*Juniperus* L.), in the system of the urban landscape construction. These methods of their use in single crop and group compositions.

Keywords: juniper, planting, track, street, park, decorative, garden.

УДК 630*[232+174]

Доц. І.В. Шукель, канд. с.-г. наук –
НЛТУ України, м. Львів

РЕКРЕАЦІЙНЕ ОСВОЄННЯ ПРИБЕРЕЖНОЇ СМУГИ ОЗЕРА БІЛЕ У РІВНЕНСЬКОМУ ПРИРОДНОМУ ЗАПОВІДНИКУ

Прибережна смуга озера Біле Рівненського ПЗ є місцем відпочинку організованих та неорганізованих рекреантів (жители майже всіх регіонів України та сусідніх держав). Отримуючи істотні соціально-емоційні позитивні враження, рекреанти завдають значних екологічних збитків компонентам ландшафту навколишнього середовища.

Ключові слова: рекреанти, компоненти ландшафту, рекреаційна дигресія.

Вступ. Рекреаційне освоєння території розглядається як багатограний процес пристосування території для певних видів рекреаційних занять та їх комбінацій. Його можна розглядати як рівень господарського потенціалу рекреації в процесі територіального розподілу праці; як рівень перетворення ландшафту в процесі рекреаційної діяльності та як результат процесу рекреаційного освоєння території, що характеризує рівень насичення території видами та об'єктами рекреаційної і туристичної діяльності [1].

Озеро Біле площею 426 га територіально кв. 51 Білоозерського лісництва Рівненського ПЗ. Глибина озера – більше ніж 4 м, у западинах – до 20-26 м. Вода чиста і прозора. Безпосередньо до озера підходять лісові та болотні масиви. На берегах ростуть очерет (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.) і куга озерна (*Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla), є ділянки латаття білого (*Nymphaea alba* L.). Їх угруповання занесені до Зеленої книги України. На дні озера – зарості молодильника озерного (*Isoetes lacustris* L.), якого внесено до Червоної книги. Озеро має суто поліський колорит, мальовниче та по-справжньому унікальне. Вода з підвищеним вмістом гліцерину, має цілющі властивості, береги здавна освоєні рекреантами. На березі озера з 60-х років ХХ ст. діяла профспілкова здравниця, на базі якої Рівненською АЕС влаштовано реабілітаційно-оздоровчий комплекс "Біле Озеро". Для забезпечення його діяльності вилучено з Рівненського ПЗ територію шириною по 50 м на березі озера Біле та воді (22 га суші та 22 га акваторії) для влаштування рекреаційної зони [2].

Пізнання особливостей рекреаційного освоєння прибережної смуги озера Біле набуває вагомого значення особливо у визначенні потоків рекреантів, їх рекреаційної активності, впливу на компоненти прибережного ландшафту та забезпеченні заповідності прилеглої до озера території Рівненського ПЗ.

Методика робіт. Об'єктами досліджень слугували компоненти прибережних ландшафтів озера Біле. Суб'єктами виступали рекреанти та їх пове-